

KAKO POSTAJATI JEZIKOM?

(Audiovizuelna-globalnostrukturalna metoda)

Ivo Škarić

Uvod

Audiovizuelna-globalnostrukturalna metoda učenja živih jezika stvorena je u suradnji Zavoda za fonetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Ecole Normale Supérieure de Saint-Cloud. Osnovna teoretska, metodološka i lingvistička obilježja ovoj metodi dali su dr Petar Guberina, profesor Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Paul Rivenc, profesor Ecole Normale Supérieure de Saint-Cloud, Pariz. Prvo je izrađen tečaj francuskog jezika, koji je u izdanju »Didier« izašao 1961. godine u Parizu pod nazivom VOIX ET IMAGES DE FRANCE. U predgovoru te knjige autori su iznijeli osnovne principe metode. Ova se metoda ubrzo zatim proširila ne samo u Francuskoj već i u zemljama koje uče francuski jezik, naročito u SAD. Od 1960. godine centar aktivnosti ove metode postaje Zagreb, gdje se našao na okupu velik broj stručnjaka raznih jezika zainteresiranih ovim problemom. U organizaciji Zavoda za fonetiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu ekipno se radi na sastavljanju novih tečajeva i na eksperimentalnom istraživanju novih putova primjene principa ove metode.

AVGS metoda predstavlja se kao logički rezultat suvremene lingvističke misli, razvoja metodike jezika, tehničkih izuma i novih zahtjeva u nastavi živih jezika. I premda je ona rezultat mnogostrukih i raznolikih zahtjeva, osnovna je njena unutarnja odlika jedinstvo i jednostavnost.

Nove potrebe i mogućnosti učenja živih jezika

Prisustvujemo jednoj jezičnoj revoluciji: danas više ne stoji stara izreka »Verba volant scripta manent«. Govor, njegov realni zvuk više nije efemerna pojava ograničenog dometa i trajanja, već se živa riječ može prenositi u njenoj cjelovitoj individualnosti na daljinu (radio, televizija, film, telefon, magnetofon, itd.) i fiksirati kao dokument za analizu i studije. Za nauku o jeziku ovi su tehnički izumi bili od neprocjenjive važnosti jer su povratili jeziku njegovo iskonsko, pravo obilježje, a to je zvuk u pokretu; oslobodili su jezik od stoljetnog zatočenja u beskrvnim grafičkim lancima. Jer, pisanje je, kaže P. Delattre »maska koja sakriva zvučnu stvarnost jezika«, i dodaje »ne valja brkati pisanu stranicu s jezikom kao takovim«. Danas se jezik proučava gotovo isključivo kao govorni jezik. Moderna lingvistika poima jezik kao sistem zvukova: »Jezik je prije svega sistem zvukova emitiranih iz usta, percipiranih uhom«, ističe Gougenheim. Pismo je samo jedna od tehnika fiksiranja jezika, i to jedna vrlo nesavršena tehnika koja bilježi samo neke elemente jezičnog kompleksa. Zbog ovih razloga fonetici danas pripada centralno mjesto u primijenjenoj lingvistici. Prirodno je da i pri usvajanju stranih jezika težište postane prihvaćanje auditivno-artikulacijskih struktura.

Potreba učenja govornog jezika nije samo rezultat tehničkih izuma i popularizacije elektro-akustičkih aparata, kao ni lingvističkih stavova, već isto tako posljedica političkog, ekonomskog i kulturnog internacionalizma našeg doba. Zahvaljujući razvitku saobraćajnih sredstava, boravci u stranim zemljama, kontakti ljudi različitih jezika danas su obična pojava, a preko telekomunikacionih aparata nalazimo se u stalnom kontaktu s čitavim svijetom.

Današnji čovjek više od polovice jezičnih društvenih i estetskih informacija dobiva auditivnim putem, i sve manje i manje preko štampane riječi. Zbog toga pasivno, knjiško znanje jezika što su ga davale stare škole, ne zadovoljava današnje potrebe.

Metode koje su prethodile AVGSM

Ratne potrebe zahtijevale su brzo i efikasno savladavanje živih jezika u vojsci SAD. Oficiri su bili nezadovoljni znanjem stranih jezika onih koji su u školama učili te jezike. Stvorena je na brzu ruku tzv. audio-oralna metoda. Cilj je bio brzo usvajanje lingvističkih navika-refleksa preko oralnih struktura jezika. Uskoro je ovaj A. S. T. P. (Army Specialized Training Program) eksperimentiran na sveučilištu u Oklahomi. Eksperiment je pokazao da učenici koji su učili po audio-oralnoj metodi govore mnogo bolje, a k tome ne zaostaju ni u poznavanju gramatike i ortografije za onima koji su učili po klasičnoj metodi, premda se sada počinjalo s pisanjem i čitanjem znatno kasnije.

Poslije ovog eksperimenta niču tzv. magnetofonske škole koje po svom obimu izražavaju pretjerano povjerenje u tehniku. Magnetofonu se pridaje osnovno značenje. Učenici slušaju i ponavljaju gotovo samostalno, bez kontrole nastavnika koji je prisutan samo zato da daje odgovore na eventualna pitanja učenika. Tko imalo poznaje složenost problematike usvajanja jezika, može se čuditi odakle ovoliko povjerenje u aparat koji sam po sebi ima vrlo ograničene mogućnosti. Naravno rezultat ovih metoda nije bio onakav kakav se očekivao jer se zapostavila uloga nastavnika. Usprkos tom iskustvu, i kao apsurd našeg duha s jedne strane, a i zbog pomanjkanja stručnog kadra s druge, počelo se razmišljati o mašini za učenje jezika gdje će nastavnik biti potpuno eliminiran. Danas već postoje takve mašine. Na magnetofonskoj vrpci su usnimljene rečenice-uzorci jezičnih struktura. Uzorci su dani u opozicijama. U početnoj fazi učenik samo sluša tekst da se »privikne« na zvuk toga jezika i dok ne nauči auditivne razlike. Kasnije se prelazi na tzv. aktivni rad, tj. ponavljanje. Nekim signalom (svjetlo) aparat upozorava učenika kad napravi grešku (tko poznaje probleme akustičke fonetike jasno mu je da je na današnjem stupnju te znanosti nezamisliv aparat koji bi mogao imati lingvistički kriterij »dobro« — »loše«, a da i ne govorimo o postupnom usmjeravanju učenika k pravilnom izgovoru). Tokom čitavog prvog stadija vježbi slušanja i govora učeniku je smisao rečenica nepoznat, on uči rečenice kao logatome, a tek kasnije dobiva značenje naučenih rečenica. Ovaj postupak proizlazi iz američke strukturalističke škole koja na jezik gleda kao na strukturu jezičnih formi neovisno o značenju. Usporedo s razvojem tehnike i metode učenje živih jezika razvija se i primijenjena lingvistika te veliki broj renomiranih lingvista surađuje na unapređenju nastave živih jezika (L. Bloomfield, P. Delattre, L. Dostert, Ch. Fries, G. Gougenheim, i drugi). Osnovica današnje primijenjene lingvistike je strukturalističko-fonološka. »Jezik je kôd arbitriranih audio-lingvalnih simbola« (Delattre), a

kako su ti simboli relativne vrijednosti, smatra se da je usvajanje stranog jezika najefikasnije preko opozicije i kontrasta.

U teoretsko-lingvističkom smislu ASTP i ostale srodne metode sadržavaju u sebi pored značajnih vrijednosti i neke zablude:

a) Jezik nastaje preko jezičnog izraza (*»parole est . . . nécessaire pour que la langue s'établisse«*) — de Saussureova je tvrdnja koju je moderna metodologija jezika pokušala primijeniti. Jezik se prema tome ne uči preko gramatičkih i leksičkih definicija i pravila, već iz jezičnih uzoraka rečenica koje su navlaš birane i sastavljene prema kriterijima strukturalnih i fonoloških funkcionalnih opozicija. Međutim, iza čvrstog principa skrila se jedna stara metodološka zasada: učenje jezika preko definicije, u ovom slučaju u novom izgledu: definicija u obliku modela. Rečenica *»Konj trči.«* izrečena s intencijom da demonstrira prezent samo je formalno jezična realizacija (parole) a stvarno nije drugo do slikovita gramatička definicija. Ova osobina rečenice doći će više do izražaja ako je data u gramatičkoj opoziciji sa npr. *»Konj je trčao.«* Govorna realizacija (tekst) je poruka kodirana jezičnim kodom. Ako je ta poruka jezični kod sam, tekst je onda metajezičan.

b) Zbog slične logike su strukturalizam i fonologija direktno primijenjeni u nastavi bili u neku ruku promašeni jer se takvim tretmanom osvješćuju neke bitne u lingvističko-socijalnom pogledu, osobine jezika. Najčešće su to elementi koji treba da idu u *»lingvističku podsvijest«* jedinke, dok svijest jedinke najčešće ispunjavaju *»nepertinentni jezični elementi.«* Trubeckoj je isticao kako fonologija kao nauka o socijalnom, a ne psihološkom vidu jezika ne može imati direktne primjene ni u korekciji izgovora ni u patologiji govora, jer ona ne uključuje u svoju strukturu ni psihološke, ni biološke, ni fizičke vrednote govora.

c) Davanje zvučnih jezičnih struktura bez značenja (u nekim metodama) s ciljem da se tako postepeno uvede u novu jezičnu građu, predstavlja rušenje jezične biti; prema de Saussureu, bitna je osobina jezičnog znaka u jedinstvu zvučne slike (forme) i sadržaja (koncepta). Kidanjem ovog jedinstva riječ prestaje biti riječ. Značenje ne ometa već stimulira našu jezičnu memoriju.

d) Stoga se najčešće sadržaj-značenje daje odmah uz novu jezičnu formu, i to u obliku prijevoda ili eksplikacija (u direktnoj metodi), ali to se svodi na isto, jer jedan i drugi postupak daje sadržaj naknadno i izvan konteksta, tj. analitički *»riječ po riječ.«* Izvan konteksta riječi imaju *»osnovna«* značenja, strogo definirana. Ch. Bally je isticao da riječi u jeziku zbog stilističkih svojih mogućnosti ne smiju biti nikada strogo definirane. Značajna vrijednost direktne metode, dakle, nije to što se ne prevodi, već što se u njoj *»više sluša«* strani jezik.

Prevođenjem se nužno konfrontiraju dvije jezične forme, razvijaju se opozicije jezik-jezik, jezik je pak sistem unutarnjih opozicija. Audio-vizuelne metode koje se danas stvaraju imaju za cilj da riješe ovaj problem prevođenja u direktnoj metodi. Na žalost, često su ove AV metode rezultat samo činjenice što postoje audio-vizuelna pomagala koja sugeriraju ovakvu nastavu.

Vrijednost elemenata govora definirana je jezičnom strukturom kojoj ti elementi pripadaju. Ako to prihvatimo, onda moramo prihvatiti i činjenicu da nema ni slučajno identičnih elemenata koji pripadaju dvama jezicima. Sa stanovišta teorije AVGS metode svako identificiranje dvaju elemenata različitih jezika, bilo ono leksičko, bilo gramatičko, bilo fonetsko, morfološko ili sintaktičko,

smatra se prevodenjem. Već je Trubeckoj naglašavao da je fonem definiran samo unutar jezika, i da je artikulacijsko-akustička sličnost fonema jednog jezika sa fonemom drugog jezika koliko slučajna toliko i varljiva, te da odatle mogu proisteći nesporazumi i krive interpretacije. Netačan je svaki pristup novom jeziku koji ide za time da predoči razlike i sličnosti stranog jezika s materinjim jezikom, a to zato jer je u stranom jeziku nužno sve različito, te isticanje sličnosti pri učenju jezika stvara krivu sliku o novom jeziku. Pa i isticanje razlika među jezicima stvara povezivanje među njima. Jezični elementi treba da budu dati »apsolutno«, tj. izvan općeg jezičnog konteksta, ili točnije rečeno: treba da budu dati kao dio jedne situacijske, artikulacijske, afektivne i govorno-senzoričke strukture

e) Strukturalizmu u lingvistici strana je misao da je jezik u prvom redu sistem psiho-motoričkih navika (i odatle je njegova teorijska spoznaja neprimjenljiva na području usvajanja jezika). Okosnica jezične strukture nastaje iz motoričko-senzoričkih slika i reakcija koje za svaki jezik imaju posebnu formu, a sve su omogućene i ograničene anatomske, biološke i psihičke mogućnostima čovjeka. Treba biti svjestan činjenice da psihomotoričke forme ne čine samo sadržaj fonetike, tzv. »materijalne« pojave jezika, već su osnova i tzv. jezične »logike« ili jezičnog osjećaja. U AVGS metodi težište je na usvajanju motoričkih navika; navika disanja za vrijeme fonacije, navika artikulacijskih pokreta, usklađivanja rada artikulatora, larinksa i pluća, prihvaćanje ritmičkog pokreta svojstvenog za određeni jezik; zatim težište je na usvajanju senzoričkih slika, auditivnih, kinestetskih, taktilnih, somastetskih, vibrotaktilnih itd. koje, ustukturirane, čine osnovu za govornu percepciju i za kontrolu govorne emisije.

U AVGS metodi ovo se postiže tako da se paralelno daju slike (situacija, značenje) i akustičke govorne forme (kao pratnja ilustriranih situacija i značenja). Slika — budući poznatija, primarnija — vremenski prethodi zvuku, a jezično značenje nastaje u procesu aktivnog usvajanja foničke forme (u procesu ponavljanja). Učenik ponavlja zvuk-model koji je dat u globalnoj formi, tj. kao prirodna sinteza svih afektivnih, kontekstualnih, individualnih, bioloških i jezično-strukturalnih faktora. Nastavnik dirigira ovim procesom percipiranja-reproduciranja korigiranjem grešaka pri čemu zahtijeva krajnje točno imitiranje svih jezično relevantnih kvaliteta modela kao i imitiranje relevantnih afektivnih stilističkih i logičko-kontekstualnih (tj. rečeničnih, jer: rečenična logika jest odnos konteksta i rečenice) vrednota zvuka-modela. Zvuk-model dat je kao dio jedne šire situacije, i to u principu, kao dijaloška pratnja te situacije. Slika-situacija je primarna stimulacija i njoj se još pridružuju foničke afektivne kvalitete zvuka. Slika koja daje značenje stilizirana je da bi se njena vizuelnost mogla lakše premašiti.

Percipiranje, memoriranje i reproduciranje govorne (jezične) pratnje situacije može se ostvariti samo ako učenik u njoj globalnosti nazre strukturalne elemente. Ovu analizu-strukturizaciju učenik mora vršiti sam, a nastavnik je prisutan da tim procesom dirigira. Jezičnu strukturu, dakle, učenik mora sam »otkrivati«, »pronalaziti«, i ne smijemo mu je eksplicitno podavati. Metoda i nastavnik zaduženi su samo da prezentiraju sve faktore koji će najbrže izazvati ovo strukturiranje te da isključuje faktore koji sprečavaju ovaj proces. U nastavi živih jezika kriva je tendencija želja za ekspliciranjem generalnih pravila i jezičnih zakona kao i predviđanja da bi ta jezična pravila mogla generirati rečenice. Do

jezika se dolazi induktivnim putem a ne deduktivnim. Analogija i generalizacija su spontane snage. Jezični zakoni (generalizacije) treba da budu rezultat obrane memorije, rezultat tendencije svođenja na minimum jezičnih podataka. »Nastava« gramatike treba da ima prvenstveno za cilj da sprečava analogiju; gramatizam nije drugo do preslobodna generalizacija. Dakako, da i faktor dedukcije igra ulogu, ali ne kreativnu, već se očituje kao nešto što olakšava i ubrzava percipiranje, memoriranje i reproduciranje. (Govor ne smije biti kreativan s obzirom na jezik; kreacija je ovdje isto što i jezična pogreška.)

AVGS metoda čvrsto definira i svrhu usvajanja jezika: omogućavanje komuniciranja na ovom jeziku. A jezik postaje jezikom tek onda kada je jezik najlakše i optimalno sredstvo komuniciranja. To najlakše i optimalno treba da bude i s obzirom na čovjeka i s obzirom na društvo. Jer, nije bilo kakvo sredstvo komuniciranja odmah i jezik. Jezik nije sve ono što je čovjeku teži i nesavršeniji način saobraćanja. Tako npr. govoriti »pravilno« neki jezik uz cijenu velikog napora, tj. većeg od motivacije poruke i uz pretpostavku da je agramatički ili gestovni ili bilo koji način saobraćaja lakši — ne znači govoriti jezikom.

Osnovno metodsko načelo u ovoj koncepciji jest: jezik se ne uči — jezik se postaje. Ne može se reći da jezik znamo, već da jezik jesmo.

Kako je čovjek društveno biće i kako se veza s društvom u najvećoj mjeri ostvaruje jezikom, jezik predstavlja jednu od osnovnih vitalnih funkcija čovjeka. Zbog toga jezik treba da bude prisutan u nama, u biološkom i psihološkom životu organizma, kao jedna prirodna funkcija, funkcija koja živi s nama i za nas, jezik ne može da bude ni naša proteza niti naša bolest.

Usvojiti jezik do ovakvog stupnja, ili težnja da se do ovakvog kvaliteta jezika dođe — osnovni je zahtjev AVGS metode. Međutim, upravo zbog toga što je jezik jedna od osnovnih funkcija čovjeka, davanje novog jezika predstavlja napad na čovječju ličnost; i organizam se brani. Zato metoda treba da nađe načina kako da smišljeno i postepeno unosi dio po dio strani jezik u učenika zaobilazeći njegovu svijest u organizaciji tog novog jezika. A učenik upravo u želji da ostane netaknut stranim jezikom i u želji da dominira njime nastoji da ga logički spozna. Međutim, čovjek treba da bude pokoren od jezika, a ne da njime dominira. Kao rezultat te obrane od novog jezika (premda je učenik svjesno najčešće motiviran za njegovo usvajanje) jest učenikova reakcija izražena i odbijanjem fonetike novog jezika. S druge strane učenik s interesom i lakoćom usvaja leksik, i to mahom rjeđe i u tom jeziku manje poznate riječi. Ovoj se tendenciji moramo suprotstaviti, a možemo se na ove načine: 1. ubacivanjem velike pragmatičke (afektivne) informacije u tekst-model. Ta afektivna informacija može poslužiti kao motivacija i redundancija jezičnoj informaciji tamo gdje je ona u procesu učenja najinformativnija (tj. u ritmu, fonetici, gramatici i najfrekventnijim riječima); 2. korištenjem općih svojstava ljudskog organizma, njegove sposobnosti da govori, da fonira i da se ritmički ponaša; 3. vježbom, tj. dirigiranim ponavljanjem kraćih uzoraka teksta do te mjere da se svi njegovi odnosi prihvate.

Razumljivo je da nakon »kratkog kursa« ovakvim postupkom ne možemo postići da se na novom jeziku može mnogo izreći (premda se jako mnogo pragmatičkih informacija može komunicirati, što je od neprocjenjivog značenja, posebno za ulaženje u poeziju novog jezika), ali se ovakvim postupkom najdublje u jezik zadire i otvara

se široka mogućnost za sve brže i lakše usvajanje čitavog jezika. Ova metoda se zato i naziva akcelerirana.

Pa ako prihvatimo što smo o jeziku gore rekli i kako smo ga definirali, morat ćemo prihvatiti da je ovaj postupak, vrlo težak, jedino moguć. Ako i ima lakših postupaka, oni su u najboljem slučaju samo utoliko lakši ukoliko manje zadiru u bit svog zadatka.

Ivo Skarić

COMMENT DEVENIR PAROLE

Résumé

Après avoir tracé un bref historique de la méthode AVGS, on a présenté certains principes linguistiques, phonétiques et psychologiques qui sont insérés dans sa base.

Certains aspects du rapport entre la parole et l'homme ont été analysés en considérant la parole comme fonction normale de l'homme. On a indiqué les caractéristiques bio-physiologiques de la parole ainsi que son enracinement dans la manière d'être et dans les attitudes normales de l'homme. La parole n'est pas présentée en tant qu'objet de la conscience de l'homme mais en tant que moyen de sa conscience. L'homme n'est pas rationnellement distant de la parole mais il est dans la parole elle-même et il la devient en se l'appropriant. Cette conception considère la méthode AVGS, parmi les autres méthodes d'acquisition de langues étrangères, non seulement comme une bonne possibilité mais comme l'unique possible.

Ivo Skarić

HOW TO BECOME A LANGUAGE

Summary

After a short history of the Audio Visual Global and Structural Method some of its basic linguistic, phonetic and psychological principles are given. Some aspects of the relation between the man and speech, as a normal function of his, are expressed. It is pointed at the bio-physiologic characteristics of speech as well as at the fact that speech and the basic traits of normal human behaviour are interwoven. Speech does not appear as the object of human consciousness, but as its means; there is no rational distance between the man and his speech, he actually exists in speech, and by acquiring it, he becomes the speech itself. Such an approach to human speech makes the Audio Visual Global and Structural Method be not only a good choice among other methods of second language learning, but the only one possible following its principles.

Иво Шкарнич

КАК СТАНОВИТЬСЯ ЯЗЫКОМ

Содержание

После короткого обозрения развития АВГС метода в статье приводятся лингвистические, фонетические и психологические принципы, которые являются его основой. Анализируются определенные аспекты соотношения речи и человека в норме. Автор указывает на биофизиологические характеристики речи и на нераздельность речи и основных признаков поведения человека в норме. Речь является не объектом сознания, а средством сознания. Человек не относится ко своей речи рационально. Человек в речи является человеком и он становится речью в процессе овладения речью. Это положение подтверждает, правильность выбора АВГС метода при обучении иностранному языку и показывает, что это единственная возможность осуществления основных принципов этого метода.